

Svårt undersöka efterlevnad av tobakslagen

2011-04-13

Efterlevnaden av tobakslagens bestämmelser som rör barn och ungdomars tillgänglighet till tobak behöver förbättras. För att utveckla och effektivisera den kommunala tobakstillsynen har Statens folkhälsoinstitut gett Centraförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) i uppdrag att ta fram ett frågeformulär riktat till ungdomar.

För att ta fram frågor som kan användas för att kartlägga behovet av tillsyn har CAN genomfört en pilotundersökning. Frågor om ungdomars tobaksbruk och tobakstillgänglighet ställdes till högstadie- och gymnasieskolor i sex kommuner, Degerfors-Karlskoga, Kungsbacka, Mora, Strömsund, Timrå och Ulricehamn.

Målet har varit att ta fram och testa ett frågeformulär för att kartlägga, utveckla och följa upp tobakstillsynen i kommuner. Ett syfte har varit att hitta alternativa metoder till provköpsstudier. Slutsatser som går att dra utifrån resultaten är att frågeformuläret ger en bild av problematiken, men är inget egentligt alternativ till provköp.

Till exempel visar det sig att frågeställningen för att undersöka om försäljare följer tobakslagens bestämmelse om legitimationskontroll vid köp av tobak egentligen inte mäter omfattningen av problemet.

– Resultatet säger inget om hur ofta försäljare säljer tobak till minderåriga eller vilka butiker som säljer. Däremot får man fram i vilken typ av butik ungdomarna köper tobak. Men det räcker att det är en butik som säljer tobak till ungdomar för att det ska visa sig i resultaten, säger Stefan Persson, utredare vid Statens folkhälsoinstitut.

Frågeformuläret kan däremot ge en övergripande uppföljning av tillgänglighet och brister i efterlevnaden av tobakslagen. Många kommuner ställer redan frågor om tobaksvanor till ungdomar. Nu finns alltså även förutsättningen att få information om exempelvis i vilken typ av butik ungdomarna köper tobak. Att tillgänglighet är en viktig faktor är välkänt i forskningslitteraturen – då en produkt är lättillgänglig och utbudet är stort, så ökar också konsumtionen. Därför är detta verktyg för kartläggning en viktig del i ett förebyggande arbete.

– Vi hoppas att frågorna kan läggas till som en del i de drogvaneundersökningar som redan görs lokalt, säger Stefan Persson.

Vid tolkning av enkätsvaren är det viktigt att ta hänsyn till elevunderlaget, vad frågan svarar på och andra metodologiska aspekter som framgår i rapporten. För att få ett än bättre svar på frågorna kan man med fördel testa öppna svarsalternativ eller kombinera resultatet med fältstudier.

I rapporten presenteras resultat av pilotundersökningen, frågeformuläret och hur frågorna metodologiskt fungerar att användas.